

Kazakhstan's Multi-Vector Foreign Policy and Its Impact on Economic Development

Maia Kapanadze¹ and Abed Norouzi Zarmehri²

1- Associate Professor, Department of History, Faculty of Social and Human Sciences, Caucasus International University, Tbilisi, Georgia

2- PhD in Regional Studies, Department of Regional Studies, Faculty of Law and Political Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran
abed.noruzi@ut.ac.ir (Corresponding Author)

Article Info.

ABSTRACT

Article Type:
Research Paper

Article History:

Received:
13 September 2025

Revised:
28 May 2026

Approved:
14 July 2026

Published Online:
22 August 2026

Keywords:

Multi-Vector Foreign Policy, Economic Development, Foreign Direct Investment, Economic Diplomacy, Kazakhstan.

After its independence in 1991, Kazakhstan adopted a multi-vector foreign policy to address its geopolitical position between Russia and China while exploiting its energy resources. This strategy sought to balance relations with major powers and promote economic development. This study examines the impact of Kazakhstan's multi-vector foreign policy on its economic development and argues that it has supported economic growth through a pragmatic, non-ideological approach that prioritizes economic interests, expands international cooperation, attracts foreign direct investment (FDI), and increases foreign trade. Using a descriptive economic approach and data on trade and foreign direct investment (FDI), this study examines the geopolitics of the peripheral region. It explains how Kazakhstan's strategic location has encouraged active economic diplomacy. Findings show that balanced relations with Russia, China, the United States, and the European Union have enabled Kazakhstan to attract significant investment, diversify its trading partners, expand energy export routes, and strengthen its role in regional transit networks. The study concludes that the multi-vector foreign policy has been a key driver of Kazakhstan's economic development. However, its long-term success depends on adapting to changing geopolitical conditions while maintaining balanced relations with major powers.

Cite this article: Kapanadze. M. and A. Norouzi Zarmehri (2025), "Kazakhstan's Multi-Vector Foreign Policy and its Impact on Its Economic Development", **Central Eurasia Studies**, Vol. 19, No. 1, pp. 1-30.

<http://doi.org/10.22059/jcep.2026.402329.450356>



© The Author(s).

Publisher: University of Tehran

Introduction: After the collapse of the Soviet Union in 1991, Kazakhstan emerged as an independent state in the heart of Eurasia, facing the dual challenge of defining its place in the international system while simultaneously pursuing economic development. The country's geopolitical location between Russia and China, its vast energy resources, and its landlocked status made adopting a balanced foreign policy a strategic imperative. Under Nursultan Nazarbayev's leadership, Kazakhstan adopted a "multi-vector foreign policy" strategy to maintain balanced relations with major powers while maximizing economic opportunities through engagement with diverse international actors. Over time, this policy became a main pillar of the country's economic development, playing a significant role in attracting foreign investment, expanding trade, and fostering international economic integration.

Research question: What impact has Kazakhstan's multi-vector foreign policy had on the country's economic development? This question matters because Kazakhstan has achieved greater economic success than most Central Asian republics and has significantly improved its well-being and development indicators over the past three decades.

Research hypothesis: This study hypothesizes that Kazakhstan's multi-vector foreign policy, based on non-ideological realism and the prioritization of economic interests, has facilitated economic growth and development by expanding international cooperation, attracting foreign direct investment (FDI), and promoting foreign trade. By avoiding excessive dependence on any single power, this strategy has enabled Kazakhstan to simultaneously benefit from the economic capacities of Russia, China, the United States, the European Union, and other international partners.

Methodology: The study used descriptive statistical methods and data on Kazakhstan's foreign trade, foreign direct investment, and economic cooperation. The conceptual framework is based on the geopolitics of secondary powers in a great-power competition environment. From this perspective, Kazakhstan's geographical location has encouraged the great powers to adopt a multi-vector foreign policy. In this framework, geopolitics is the contextual

variable, while multi-vector foreign policy and economic diplomacy are intervening variables, and economic development is the dependent variable. The model shows that Kazakhstan has used its geopolitical position and pragmatic foreign policy to create numerous economic opportunities internationally.

Results and discussion: The findings show that Kazakhstan's multi-vector foreign policy has played a significant role in the country's economic success. While maintaining close relations with Russia, Kazakhstan has also established extensive economic cooperation with China, the European Union, and the United States. Key results of this approach include large international companies in the energy sector, the development of oil and gas fields, and the transfer of modern technologies. Kazakhstan has expanded its economic infrastructure and become one of Central Asia's main investment destinations by attracting hundreds of billions of dollars in foreign investment. The energy sector, especially oil and gas, has been the main focus of these investments. American, European, Russian, and Chinese companies have participated in major energy projects, and this diverse partnership has helped avoid excessive economic dependence on any single external actor.

In foreign trade, the multi-vector policy has helped diversify Kazakhstan's economic partnerships. Russia and China remain among the country's most important trading partners, while the European Union, Türkiye, India and the South Caucasus countries also hold important positions in Kazakhstan's foreign trade relations. The development of export pipelines to China and Europe, as well as participation in international transit and connectivity initiatives, has improved the country's access to global markets. At the same time, Kazakhstan has sought to strengthen its sovereignty and independence by actively participating in regional and international organizations. Membership in the Shanghai Cooperation Organisation (SCO), the Eurasian Economic Union (EAEU), and other international institutions is an important part of its strategy to maintain a balanced foreign-relations posture. However, recent developments in the international system have created new challenges for this policy. The war in Ukraine, intensifying competition between Russia and the

West, the expansion of China's economic influence, and changing global trade patterns have limited Kazakhstan's room for maneuver. In response, President Kassym-Jomart Tokayev's government has sought to maintain strategic ties with Russia while expanding cooperation with China, the European Union, Türkiye, and countries in the South Caucasus. The development of the Middle Corridor and alternative transport and energy routes fits within this broader strategic framework.

Conclusion: The findings of this study indicate that the multi-vector foreign policy has been one of the most important factors contributing to Kazakhstan's economic success in the post-independence era. By balancing great powers, attracting foreign investment, expanding trade, and diversifying export routes, this policy has created favorable conditions for economic growth and improved living standards. Kazakhstan has successfully turned its geopolitical position into a strategic advantage and, while avoiding dependence on any single power, has established extensive economic relations with a wide range of international actors. Despite these remarkable achievements, emerging geopolitical developments suggest that sustaining these gains will require continued adaptation of the multi-vector strategy to the evolving international environment. Maintaining a balance among great powers, developing alternative transit corridors, and pursuing active economic diplomacy will be essential to Kazakhstan's continued economic development in the years to come.

Keywords: Multi-Vector Foreign Policy, Economic Development, Foreign Direct Investment, Economic Diplomacy, Kazakhstan.

تأثیر سیاست خارجی چندبرداری قزاقستان بر توسعه اقتصادی آن

مایا کاپانادزه^۱ و عابد نوروزی زمهری^۲

۱-دانشیار، گروه تاریخ، دانشکده علوم اجتماعی و انسانی، دانشگاه بین‌المللی قفقاز، تفلیس، گرجستان
 ۲- دکتری مطالعات منطقه‌ای، گروه مطالعات منطقه‌ای، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله: علمی پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۶/۲۲

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۳/۰۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۴/۲۳

تاریخ انتشار برخط:

۱۴۰۵/۰۵/۳۱

واژگان اصلی:

سیاست خارجی چندبرداری،

توسعه اقتصادی،

سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی،

دیپلماسی اقتصادی،

قزاقستان.

قزاقستان پس از استقلال در سال ۱۹۹۱ به دلیل موقعیت ژئوپلیتیکی ویژه خود در میان روسیه و چین و برخورداری از منابع گسترده انرژی، راهبرد سیاست خارجی چندبرداری را برای حفظ توازن در روابط خارجی و تأمین منافع ملی برگزید. این سیاست به تدریج به یکی از ابزارهای اصلی توسعه اقتصادی کشور تبدیل شد. پرسش اصلی نوشتار این است که سیاست خارجی چندبرداری قزاقستان بر توسعه اقتصادی این کشور چه تأثیری داشته است؟ در پاسخ، این فرضیه مطرح می‌شود که سیاست خارجی چندبرداری با تکیه بر واقع‌گرایی غیرایدئولوژیک و اولویت‌دادن به منافع اقتصادی، با گسترش همکاری‌های بین‌المللی، جذب سرمایه‌گذاری خارجی و توسعه تجارت، به رشد و توسعه اقتصادی قزاقستان کمک کرده است. این نوشتار با روش آمار توصیفی و استفاده از داده‌های مربوط به تجارت خارجی و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی انجام شده است. چارچوب مفهومی بر ژئوپلیتیک قدرت‌های میانی استوار است که در آن موقعیت جغرافیایی قزاقستان، زمینه‌ساز کاربست سیاست خارجی چندبرداری و دیپلماسی اقتصادی برآورد می‌شود. یافته‌ها نشان می‌دهد که قزاقستان با ایجاد روابط متوازن با روسیه، چین، ایالات متحد و اتحادیه اروپا توانسته است سرمایه‌گذاری خارجی گسترده‌ای جذب کند و تجارت خارجی خود را گسترش دهد. متنوع کردن شریک‌های اقتصادی، مسیرهای صادرات انرژی و مشارکت در ابتکارهای مسیرهای حمل‌ونقل منطقه‌ای از مهم‌ترین دستاوردهای این سیاست بوده است. سیاست خارجی چندبرداری در توسعه اقتصادی قزاقستان نقش مهمی داشته است و زمینه جذب سرمایه، توسعه تجارت و تقویت جایگاه بین‌المللی کشور را فراهم کرده است. با این حال، تداوم موفقیت این راهبرد در گرو برابری آن با تحول‌های جدید ژئوپلیتیکی و حفظ توازن میان قدرت‌های بزرگ است.

استناد: کاپانادزه، مایا و عابد نوروزی زمهری (۱۴۰۴)، «تأثیر سیاست خارجی چندبرداری قزاقستان بر توسعه اقتصادی آن»، مطالعات اوراسیای مرکزی، دوره ۱۹، شماره ۱، صص. ۳۰-۱

<http://doi.org/10.22059/jcep.2026.402329.450356>



© The Author(s).

ناشر: دانشگاه تهران

مقدمه

قزاقستان پس از استقلال در دهه ۱۹۹۰ با ضرورت تعریف جایگاه خود در نظام بین‌الملل جدید روبه‌رو شد. موقعیت ژئوپلیتیکی این کشور در میان روسیه و چین، دسترسی به مسیرهای مهم حمل‌ونقل و برخورداری از منابع بزرگ انرژی، کاربست سیاست خارجی متوازن و چندبعدی را به ضرورت تبدیل کرد. در پاسخ به این شرایط، قزاقستان برای ایجاد توازن در روابط با قدرت‌های بزرگ، کشورهای منطقه و بازیگران فرامنطقه‌ای، راهبرد «سیاست خارجی چندبرداری» را برگزید. در سال‌های اخیر، تشدید رقابت میان قدرت‌های بزرگ، جنگ اوکراین، تحولات بازار جهانی انرژی و افزایش اهمیت ابتکار «یک کمربند و یک راه» چین، محیط سیاست خارجی قزاقستان را با چالش‌های جدیدی روبه‌رو کرده است. این تحولات ضمن محدودکردن فضای مانور این کشور، ضرورت سازگاری سیاست چندبرداری با شرایط جدید را برجسته کرده است.

در این نوشتار تأثیر سیاست خارجی بر رشد و توسعه اقتصادی قزاقستان را بررسی می‌کنیم. در این میان، نقش نورسلطان نظربایف به‌عنوان مهم‌ترین تصمیم‌گیرنده سیاسی کشور در حدود سه دهه، اهمیت ویژه‌ای دارد. وی با درک محدودیت‌ها و فرصت‌های ژئوپلیتیکی قزاقستان، سیاست خارجی چندبرداری را در خدمت هدف‌های توسعه اقتصادی، امنیتی و سیاسی قرار داد. از این دیدگاه، سیاست خارجی قزاقستان ابزاری برای گسترش همکاری‌های بین‌المللی، جذب سرمایه‌گذاری خارجی و توسعه تجارت بوده است. در این نوشتار با بهره‌گرفتن از روش آمار توصیفی، به‌دنبال پاسخ این پرسش هستیم که سیاست خارجی قزاقستان بر توسعه اقتصادی این کشور چه تأثیری داشته است؟ فرضیه اصلی این است که سیاست خارجی چندبرداری، با تکیه بر واقع‌گرایی و اولویت‌دادن به منافع اقتصادی، توانسته است زمینه رشد تجارت، جذب سرمایه و در نتیجه، توسعه اقتصادی قزاقستان را فراهم کند. در این چارچوب، ژئوپلیتیک قدرت‌های میانی در محیط رقابت قدرت‌های بزرگ به‌عنوان مبنای مفهومی تحلیل رابطه میان سیاست خارجی و توسعه اقتصادی قزاقستان استفاده می‌شود.

پیشینه پژوهش

دسته نخست فعالیت‌های پژوهشی در مورد تأثیر و جایگاه سیاست خارجی دولت‌ها در توسعه اقتصاد است. دولت‌آبادی و ملکی‌فر (۲۰۱۹) در مقاله «نقش و جایگاه سیاست خارجی در توسعه اقتصادی ژاپن ۱۹۴۵-۱۹۹۵»، نقش مؤثر سیاست خارجی در دولت‌های توسعه‌گرا را

با نمونه ژاپن بیان کرده‌اند. اسپوهر و داسیلوا (۲۰۱۷) در مقاله «نقش سیاست خارجی در بهبود توسعه: مورد ترکیه و برزیل»، ارتباط میان سیاست خارجی و توسعه اقتصادی را شرح داده‌اند. دسته دوم منابع به نقش سیاست خارجی قزاقستان و توسعه روابط اقتصادی پرداخته‌اند. وثوقی و صفری (۲۰۱۷) در مقاله «نقش قزاقستان در گسترش روابط ایران و چین در آسیای مرکزی»، نقش سیاست خارجی قزاقستان در ایجاد بستر مناسب روابط ایران و چین در آسیای مرکزی را بررسی کرده‌اند که نگارش خوبی از جهت شناخت ویژگی‌های اصلی سیاست خارجی این کشور است. هنکس (۲۰۰۹) در مقاله «سیاست خارجی چندبردار و نقش در حال پیدایش قزاقستان به عنوان بازیگر ژئواستراتژیک در آسیای مرکزی»، ابعاد این موضوع را بررسی کرده است. کاسنوا^۱ (۲۰۲۳) در مقاله «میان سیلا و کریبدیس: سیاست خارجی قزاقستان به دنبال تعادل جدید»، تحولات جدید منطقه و دوراهی‌های پیش روی قزاقستان در روابط میان روسیه و غرب را بررسی کرده است. میرامبکف و عبدخدایی (۱۴۰۱) در مقاله «قزاقستان و کمربند اقتصادی جاده ابریشم، فرصت‌ها و چالش‌ها»، وضعیت ژئوپلیتیکی قزاقستان میان چین و روسیه و نقش این موقعیت در روابط حمل‌ونقلی و اقتصادی را شرح داده‌اند. عطایی و نوروزی (۱۳۹۵) در مقاله «تأثیر جهانی‌شدن اقتصاد بر توسعه اقتصادی قزاقستان»، تأثیر شاخص‌های جهانی‌شدن اقتصاد مانند سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی بر شاخص‌های توسعه اقتصادی قزاقستان را بیان کرده‌اند. وندرهل و دیگران (۲۰۲۰) در مقاله‌ای با عنوان «بین خرس و اژدها: چندمحورگرایی در قزاقستان به عنوان یک استراتژی الگو برای قدرت‌های میانی» به موازنه قزاقستان بین قدرت‌های بزرگ می‌پردازد و شبکه‌سازی این کشور در روابط اقتصادی، سیاسی و دیپلماتیک با قدرت‌های بزرگ را توضیح می‌دهد. نشان‌بایف و همکاران (۲۰۲۵) در مقاله‌ای با عنوان «سیاست خارجی چندبرداری جمهوری قزاقستان» علاوه بر بین توضیحات درباره کلیات سیاست خارجی قزاقستان تفاوت‌های دوران نظر‌بایف و توکایف را از نظر سیاست خارجی مورد بررسی قرار می‌دهد. در دوران توکایف بیش از گذشته بر منافع اقتصادی، تجارت، سرمایه‌گذاری و استفاده از موقعیت ژئوپلیتیکی قزاقستان تأکید می‌شود. نیفی و همکاران (۲۰۲۵) در مقاله‌ای با عنوان «نظم جهانی چندگانه در حال ظهور و نظم منطقه‌ای در آسیای مرکزی: مطالعه موردی نقش نوپدید اتحادیه اروپا و پیامدهای آن برای سیاست خارجی چندبرداری قزاقستان» علاوه بر پرداختن به موضوع سیاست خارجی قزاقستان

تحولات پس از جنگ اوکراین و روابط قزاقستان با اتحادیه اروپا افزایش نقش آن در آسیای مرکزی را توضیح می‌دهد. کولایی و نوروزی زرمهری (۱۴۰۳) در کتاب «اقتصاد کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز جنوبی» روند اصلاحات و تحولات اقتصادی قزاقستان و تاثیر تجارت و سرمایه گذاری خارجی در اقتصاد این کشور را مورد بررسی قرار دادند.

چارچوب مفهومی

با وجود کاربرد گسترده مفهوم سیاست خارجی چندبرداری در ادبیات سیاسی قزاقستان، همچنان ابهام‌هایی جدی در مورد چیستی، کارکرد و حدود این سیاست وجود دارد. از یک سو، این رویکرد به عنوان شکلی از موازنه‌سازی نرم و انعطاف‌پذیر تفسیر می‌شود که هدف آن جلوگیری از وابستگی به قدرتی ویژه است. از سوی دیگر، برخی تحلیل‌ها آن را نوعی عمل‌گرایی تدافعی در چارچوب نظریه‌های واقع‌گرایی یا حتی ترکیبی از راهبردهای موازنه و هم‌گرایی می‌دانند. در این نوشتار، ژئوپلیتیک قدرت‌های میانی در محیط رقابت قدرت‌های بزرگ به عنوان چارچوب مفهومی در نظر گرفته می‌شود، زیرا جایگاه پیرامونی قزاقستان در همسایگی قدرت‌های بزرگ، این کشور را به کاربست سیاست خارجی چندبرداری و عمل‌گرایانه ناگزیر کرده است. این سیاست، با تکیه بر واقع‌گرایی غیرایدئولوژیک و اولویت دادن به منافع اقتصادی، از راه توسعه همکاری‌های بین‌المللی، افزایش تجارت خارجی و جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، بر روند توسعه اقتصادی قزاقستان اثر گذاشته است (Vanderhill and Others, 2020) در این چارچوب مفهومی، موقعیت ژئوپلیتیکی قزاقستان در اوراسیای مرکزی، به عنوان عامل زمینه‌ساز، دولت را به انتخاب سیاست خارجی چندبرداری جهت داده است (Kassen, 2018). این سیاست با تقویت دیپلماسی اقتصادی و توسعه همکاری‌های بین‌المللی، موجب افزایش تجارت خارجی و جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، به عنوان متغیرهای میانجی شده که سرانجام بر توسعه اقتصادی کشور به عنوان متغیر وابسته اثر گذاشته است.

برای تحلیل بهتر رفتار، ژئوپلیتیک قدرت‌های میانی در محیط رقابت قدرت‌های بزرگ را می‌توان در سه لایه در نظر گرفت. در لایه نخست، زمینه ساختاری یعنی ژئوپلیتیک قزاقستان در اوراسیای مرکزی تعریف می‌شود. این لایه سبب ایجاد فشارها، محدودیت‌ها از یک سو و فرصت‌های ژئوپلیتیکی از سوی دیگر می‌شود. وابستگی به مسیرهای حمل و نقل، رقابت قدرت‌ها در آسیای مرکزی و نیاز به توازن در روابط خارجی در این سطح توضیح داده

می‌شود. در لایه دوم، سیاست خارجی چندبرداری و دیپلماسی اقتصادی به‌عنوان سازوکار کنشی دولت برای مدیریت این موقعیت قرار دارد. در این لایه تشریح می‌شود که قزاقستان چگونه از موقعیت ژئوپلیتیکی خود برای پیشبرد هدف‌های اقتصادی استفاده می‌کند. در این چارچوب، سیاست چندبرداری قزاقستان را می‌توان نه صرفاً به‌عنوان یک راهبرد امنیتی، بلکه به‌عنوان سازوکاری ژئواکونومیک برای تأمین منافع اقتصادی و توسعه روابط تجاری و سرمایه‌گذاری با طیف متنوعی از شرکای بین‌المللی در نظر گرفت (Nyshanbayev and Others, 2025). این کشور برای مدیریت شرایط ژئوپلیتیکی، سیاست خارجی چندبرداری و عمل‌گرایی را برمی‌گزیند. ویژگی‌های این سیاست واقع‌گرایی غیرایدئولوژیک، اولویت‌دادن به منافع اقتصادی، موازنه‌سازی میان قدرت‌ها و گسترش همکاری‌های اقتصادی بین‌المللی است. در لایه سوم، پیامد نهایی بررسی شده است. در این لایه، آثار عملی سیاست خارجی در سطح اقتصادی پدیدار می‌شود. افزایش تجارت خارجی، جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، تنوع‌بخشی به روابط اقتصادی و تقویت ارتباط با قدرت‌های اقتصادی از نتایج این سیاست هستند. این عامل‌ها به بهبود شاخص‌های توسعه اقتصادی و تقویت ظرفیت رشد کشور منجر می‌شود.

سیاست خارجی چندبرداری قزاقستان و دیپلماسی اقتصادی

قزاقستان به‌دلیل موقعیت ژئوپلیتیکی خود میان چین و روسیه و قرارگرفتن در مسیرهای مهم انتقال انرژی و کالا، به یکی از بازیگران مهم اوراسیا تبدیل شده است. این کشور با بهره‌گیری از سیاست خارجی چندبرداری و دیپلماسی اقتصادی، کوشیده است منافع ملی، جذب سرمایه‌گذاری خارجی، توسعه صادرات و گسترش همکاری‌های بین‌المللی را دنبال کند. آستانه با ایجاد توازن در روابط خود با قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی، از ظرفیت‌های سیاسی و اقتصادی آن‌ها بهره‌برده است. روسیه هم قزاقستان را شریک اصلی اتحادیه اقتصادی اوراسیایی می‌داند. هم‌زمان، روابط با ایالات متحد، به‌ویژه در زمینه خلع سلاح هسته‌ای و سرمایه‌گذاری در بخش انرژی، از جمله میدان نفتی تنگیز، گسترش یافته است. همکاری با اتحادیه اروپا نیز بیشتر بر صادرات انرژی و دسترسی به بازارهای پایدار متمرکز بوده است. همچنین گسترش همکاری با چین در حوزه‌های نفت، اورانیوم و حمل‌ونقل، در رشد اقتصادی و افزایش جایگاه منطقه‌ای قزاقستان نقش مهمی داشته است. این روابط با همکاری نزدیک با کشورهایمانند ترکیه، کره جنوبی و ژاپن تکمیل شده و امکان مانور بیشتر در روابط خارجی

را برای آستانه فراهم کرده است (Roberts, 2015: 2). قزاقستان روابط خود با شبه‌قاره هند و کشورهای قفقاز جنوبی را نیز گسترش داده و از ظرفیت‌های مسیر حمل‌ونقل و اقتصادی این مناطق بهره گرفته است. با این حال، پایان دوره رونق قیمت نفت و تغییر شرایط اقتصاد امنیت جهانی، چالش‌های جدیدی را پیش روی سیاست خارجی قزاقستان قرار داده است. روابط با قفقاز جنوبی پس از فروپاشی اتحاد شوروی اهمیت بیشتری یافته و زمینه توسعه همکاری‌های سیاسی، اقتصادی، انرژی، حمل‌ونقل و فرهنگی را فراهم کرده است (Starr and Others, 2016: 11).

رویکرد چندبرداری در سند سیاست خارجی قزاقستان در سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۳۰

سند جدید سیاست خارجی در سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۳۰ این کشور بر مبنای شناخت خود به‌عنوان قدرت متوسط و چالش‌های نظام بین‌الملل در برابر آن بنا شده است. اصول اساسی حقوق بین‌الملل و برخورد ملت‌باورانه و جهانی‌شدن و خطرهای آن برای دولت‌های متوسط در کنار چالش‌های سنتی مانند تروریسم، مسابقه تسلیحاتی و تغییرهای آب‌وهوایی پیش‌ران این کشور برای درپیش گرفتن سیاست خارجی مناسب است. اما در این سند، بیش از موضوع‌های امنیتی به اولویت‌های اقتصادی توجه شده است. قزاقستان به دنبال جذب منابع و ظرفیت‌های بین‌المللی برای فرآیندهای تحول ساختاری اقتصاد ملی خود است که از آن جمله اجرای برنامه‌های صنعتی‌سازی اهمیت دارد. گسترش همکاری برای جذب سرمایه خارجی در گروه گسترده‌ای از بخش‌های اقتصادی و آسان‌سازی انتقال فناوری‌های پیشرفته خارجی به قزاقستان به‌عنوان بخش مهمی از فرایند نوآوری و صنعتی از اولویت‌های مهم اقتصادی در این سند است. بخش مهم دیگر این سند، توجه به تبدیل قزاقستان به‌عنوان مرکز مهم حمل‌ونقل و جابه‌جایی قاره‌ای کالا است (On the Concept..., 2020). در سند سیاست خارجی این کشور واژه‌هایی مانند همکاری، عمل‌گرایی و چندجانبه‌گرایی تکرار شده است. این سیاست خارجی به دنبال گسترش روابط دوستانه، برابر سودمند با همه دولت‌ها، انجمن‌های میان‌دولتی و سازمان‌های بین‌المللی در راستای منافع قزاقستان است.

سیاست خارجی چندبرداری و اقتصاد در دهه ۱۹۹۰

قزاقستان پس از استقلال تاحدودی به بی‌ثباتی اقتصادی و افت شدید اقتصادی در سال ۱۹۹۴ دچار شد. مشکلات اقتصادی قزاقستان مقام‌های این کشور را واداشت که علاوه بر ارتباط

مثبت با روسیه، خواستار هم‌گرایی با غرب باشند. آنان یاری‌خواستن از آمریکا و سازمان‌های چندجانبه‌گرا مانند بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول را در دستور کار قرار دادند. بنابراین نظریات برای حفظ ثبات اقتصادی به‌وسیله حمایت اقتصادی آژانس‌های چندجانبه‌گرا، نگاه متعادل چندجانبه را دنبال کرد. قزاقستان برای مشارکت در جامعه بین‌المللی برای سیاست خارجی همکاری‌جویانه با عضویت در سازمان ملل در سال ۱۹۹۲ و عضویت در بانک جهانی، صندوق بین‌المللی پول، بانک توسعه آسیایی و بانک اروپایی بازسازی و توسعه، گام‌های مهمی برداشت (List of Members, 2024) در سال ۱۹۹۳ به تصویب ارز قابل معامله، آزادسازی قیمت‌ها، خصوصی‌سازی بخش‌های اقتصادی شامل صنعت مخابرات و انرژی پرداخت. از سال ۱۹۹۳ دولت فروش کارخانه‌های بزرگ به خریداران خارجی و از سال ۱۹۹۶ معرفی قوانین بانکی غربی را شروع کرد. این کشور کوشید ابتدا اقتصاد کمونیستی را به اقتصاد بازار آزاد، یعنی اقتصادی مبتنی بر رشد بالا و مالکیت خصوصی و مقررات‌زدایی مانند شرق آسیا، تغییر دهد.

سیاست خارجی چندبرداری و اقتصاد در دهه ۲۰۰۰

این کشور پس از رکود اقتصادی ابتدای دهه ۱۹۹۰ در سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۶ رشد اقتصادی بالایی داشت. رشد اقتصادی بی‌سابقه‌ای که از ۹ به ۱۳ درصد رسید و رشد تولید ناخالص داخلی نیز به‌طور متوسط ۷٫۲۶ درصد بود. در سال‌های ۲۰۰۸ و ۲۰۰۹ بحران مالی جهانی و کاهش بهای نفت این رقم را کاهش داد (Starr and Others, 2016: 20). در سال ۲۰۱۵ سرانه تولید ناخالص داخلی این کشور بالاتر از روسیه و ترکیه بود. و در سال ۲۰۱۶ از درصد مردم زیر خط فقر این کشور کاسته شد. قزاقستان کوشید با گسترش بخش مربوط به ذخایر فسیلی خود و واردکردن شرکت‌های آمریکایی و اروپایی در این بخش‌ها از دهه ۱۹۹۰ بر مشکلات پیروز شود (Weitz, 2013). برنامه‌های اقتصادی قزاقستان سال ۲۰۳۰ برای امنیت و بهبود رفاه شهروندان قزاقستان طراحی شد که نیاز به سیاست خارجی چندبرداری را افزایش می‌داد. در این برنامه به موارد زیر توجه شده است:

۱. خصوصی‌سازی شرکت‌های دولتی؛
۲. به‌روزرسانی قوانین سرمایه‌گذاری خارجی و افزایش مشارکت خارجی؛
۳. لغو محدودیت‌های تجارت و معامله‌های ارزی خارجی؛
۴. نوسازی نظام مالی؛

۵. به روزرسانی قوانین شیوه کار؛

۶. شفافیت؛

۷. اجرای مالیات و گمرک (Hindley, 2008: 6).

در سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۲ با توجه به تحولات مهم منطقه‌ای این سیاست خارجی نقش ویژه‌ای داشت. منافع گسترده آمریکا در آسیای مرکزی به‌عنوان حیاط خلوت شمالی علیه طالبان در افغانستان و دیگر گروه‌های افراطی و پایگاه پشتیبانی برای نیروهای افغانستان و گسترش اقتصادی چین به مرزهای غربی دو عامل مهم به‌چالش کشیدن و توازن ادامه حضور اقتصادی و امنیتی روسیه بود (Cooley, 2012). پس از کاهش حضور نیروهای آمریکایی در افغانستان، دولت اوباما توجه خود را به جهان عرب و به‌ویژه شرق آسیا افزایش داد. ناتو هم به‌دنبال کاهش میزان مشارکت خود در برنامه‌های همکاری برای صلح در منطقه بود. چین نیز ابتکار کمربند و جاده را شروع کرد و برای دفاع از این ابتکار عمل، نفوذش را در سرمایه‌گذاری‌های منطقه افزایش داد. روسیه نیز برای واردکردن کشورهای جدید آسیای مرکزی در اتحادیه اقتصادی اوراسیایی^۱ و تقویت سازمان پیمان امنیت جمعی^۲ می‌کوشد. این موارد پویایی ژئوپلیتیک منطقه را دگرگون می‌کند و سبب می‌شود قزاقستان در حفظ سیاست پیشین موازنه میان قدرت‌های بزرگ دچار مشکل شود. با کاهش حضور غرب و با بیشتر شدن حضور و فعالیت‌های چین و روسیه، موازنه در سیاست خارجی با تردید روبه‌رو شد (Clarke, 2015). در مورد رویارویی با این مشکل، قزاقستان به‌شدت همکاری خود را با سازمان‌های بین‌المللی از جمله چندین سازمان بین‌المللی در آسیا و سازمان‌هایی زیر نظارت غرب افزایش داد. قزاقستان با این کار برای محکم کردن حاکمیت خود در بسیاری از تنظیم‌های بین‌المللی تلاش می‌کند (Engvall and Cornell, 2015).

شایان توجه است که کشورهای درحال توسعه برخلاف کشورهای قدرتمند مانند چین، آمریکا و اتحادیه اروپا توانایی تنظیم مقررات را ندارند، اما می‌توانند میان بازیگران بین‌المللی تعادل ایجاد کنند. موفقیت‌های اقتصادی قزاقستان مانند سه برابر شدن استخراج نفت در سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۱۴ و ۱۵ برابر شدن تولید اورانیوم، نشان‌دهنده این موفقیت است. قزاقستان همواره به سازمان‌های بین‌المللی توجه داشته است و حضور در سازمان‌هایی مانند

^۱ Eurasian Economic Union (EEU)

^۲ Collective Security Treaty Organization (CSTO)

سازمان امنیت و همکاری اروپا و سازمان همکاری شانگهای را از استوارترین راه‌های تحکیم سیاست خارجی چندبرداری خود می‌داند (Inozemtsev, 2015).

سیاست خارجی و اقتصاد در دوران توکایف^۱

سیاست خارجی قاسم ژومارت توکایف نشان‌دهنده تغییر تدریجی در رویکرد دیپلماتیک قزاقستان با تأکید بر حاکمیت ملی، عمل‌گرایی اقتصادی و تنوع‌بخشی به روابط خارجی است. از زمان روی کارآمدن وی در سال ۲۰۱۹، قزاقستان تلاش کرده است ضمن حفظ همکاری با روسیه و چین، روابط خود را با کشورهای غربی و منطقه آسیا و اقیانوسیه نیز گسترش دهد و از وابستگی بیش از حد به قدرت‌های بزرگ بپرهیزد. جنگ اوکراین این رویکرد را برجسته‌تر کرد؛ به گونه‌ای که آستانه با اعلام بی‌طرفی، خود را میانجی و حامی صلح معرفی کرد. توکایف با تکیه بر اصول منشور سازمان ملل، به‌ویژه یکپارچگی سرزمینی و به زور متوسل نشدن، سیاستی واقع‌گرایانه و مستقل در پیش گرفته و از هم‌سویی کامل با روایت‌های راهبردی روسیه دوری کرده است. این موضع در مقایسه با دوره نظربایف که در برابر اقدام‌های روسیه در گرجستان و کریمه محتاط‌تر بود، استقلال بیشتر سیاست خارجی قزاقستان را نشان می‌دهد. برای نمونه، او در جریان نشست سن‌پترزبورگ در سال ۲۰۲۲ از به رسمیت شناختن مناطق جدایی‌طلب در اوکراین خودداری کرد و گفت: «ما تایوان، کوزوو، اوستیای جنوبی یا آبخازیا را به رسمیت نمی‌شناسیم. این اصل شامل مناطق خودخوانده‌ای مانند دونتسک و لوگانسک نیز می‌شود» (Kazakhstan-Russia Frictions..., 2022). با رهبری توکایف، قزاقستان با چین، به‌ویژه در حوزه‌های تجارت و زیرساخت رابطه‌ای گرم‌تر و فعال‌تر برقرار کرد. توکایف پیوندهای خود با پکن را با هم‌خوانی مستقیم با طرح یک کمربند و یک راه چین و افزایش تبادلهای سطح بالا عمیق‌تر کرده است. در همان حال فاصله‌گرفتن آشکار از رویکرد تهاجمی‌تر روسیه در سیاست خارجی را حفظ کرده است. وی هم‌سویی اقتصادی قزاقستان با چین را تحکیم بخشیده و قزاقستان را به عنوان پلی مطمئن میان شرق و غرب معرفی کرده است. این رویکرد بیانگر نگرش فن‌سالارانه و اولویت‌دهنده به حاکمیت در چارچوب سازمان همکاری شانگهای است که بر منافع ملی در بستر چندقطبی تأکید و از دخالت در مسائل امنیت جمعی دوری می‌کند (Agybay and Tolen, 2025).

ابتکارهای راهبردی و منطقه‌ای و سیاست خارجی چندبرداری قزاقستان

قزاقستان با تکیه بر موقعیت جغرافیایی خود در قلب اوراسیا، در پی تبدیل شدن به مرکز مهم حمل و نقل و لجستیک میان شرق و غرب است. در این مسیر، خطوط لوله نفتی در اقتصاد و سیاست خارجی این کشور نقشی اساسی دارد. صادرات نفت قزاقستان از راه کنسرسیوم خط لوله خزر، اوزن - آتیرو - سامارا^۱ قزاقستان و چین و باکو - تفلیس - جیهان انجام می‌شود؛ مسیرهایی که علاوه بر اهمیت اقتصادی، بازتاب رقابت‌های ژئوپلیتیکی نیز هستند. هرچند خطوط متصل به روسیه برتری‌های اقتصادی دارند، وابستگی به مسکو و احتمال استفاده سیاسی از زیرساخت‌های انرژی، قزاقستان را متوجه تنوع بخشیدن مسیرهای صادراتی کرده است. خط لوله قزاقستان و چین وابستگی به روسیه را کاهش داده و دسترسی به بازار چین را فراهم کرده است. همچنین مسیر باکو - تفلیس - جیهان امکان صادرات بدون عبور از خاک روسیه را فراهم و به تقویت استقلال انرژی و اقتصادی قزاقستان کمک کرده است (Crude oil exports from..., 2024).

پس از استقلال، قزاقستان کوشید با بهره‌گیری بیشینه از منابع نفت و گاز، سیاست خارجی چندجانبه‌ای را دنبال کند که ضمن پرهیز از تنش با قدرت‌های منطقه‌ای، امکان جذب سرمایه و فناوری خارجی را فراهم کند. در این چارچوب، همکاری با کشورهای مختلف از جمله ایران از نظر جغرافیایی و اقتصادی برای انتقال نفت اهمیت دارد، اما به دلیل ملاحظه‌های سیاسی و تلاش برای حفظ روابط مطلوب با آمریکا، آستانه در اجرای طرح‌های بزرگ انرژی با ایران رویکردی محتاطانه به کار گرفت. یکی از مهم‌ترین ابعاد سیاست انرژی قزاقستان، متنوع کردن شریک‌های خارجی و جلوگیری از وابستگی نامتقارن است. به همین دلیل، دولت ضمن گشودن اقتصاد به روی سرمایه‌گذاری خارجی، تلاش کرده است سهم مؤثر در کنسرسیوم‌های بزرگ نفتی را حفظ کند. شرکت‌هایی مانند کاسپین شمالی در میدان نفتی کاشقان، کازجرمونا^۲ در حوزه تورگای جنوبی و کنسرسیوم‌های فعال در میدان قره‌چاگاناک^۳ و تنگیز، نمونه‌هایی از مشارکت مشترک شرکت‌های قزاقستانی با شرکت‌های ایتالیایی، آمریکایی، روسی، انگلیسی، ژاپنی و چینی هستند. حضور هم‌زمان این بازیگران در صنعت نفت و گاز، که از مهم‌ترین بخش‌های اقتصاد قزاقستان است، نشان‌دهنده راهبرد تنوع شریک‌های خارجی و حفظ نقش دولت از راه شرکت‌های ملی کازمونای گاز و پترو قزاقستان است (Bastas, 2013: 33).

^۱ Uzen–Atyrau–Samara pipeline

^۲ Karachaganak

سیاست خارجی چندپرداری و سرمایه‌گذاری خارجی

دیپلماسی اقتصادی، زیر بنای سیاست خارجی قزاقستان است. دولت فعالانه به دنبال سرمایه‌گذاری‌های خارجی، به‌ویژه در بخش‌های نفت، گاز و زیرساخت‌ها است. این کشور از زمان استقلال بیش از ۳۷۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری خارجی جذب کرده است که به رشد و تنوع اقتصادی آن کمک کرده است. صنعت نفت به‌عنوان مهم‌ترین بخش برای ثبات اقتصادی قزاقستان نیازمند توسعه بود. تولید نفت قزاقستان در سال ۲۰۲۱ به ۱٫۸ میلیون بشکه در روز رسید و نزدیک به ۴۴ درصد از درآمدهای بودجه دولتی از بخش نفت و گاز تأمین می‌شود. قزاقستان از نظر تولید روزانه نفت در سال ۲۰۲۲ در میان ۱۲۷ کشور رتبه هجدهم را دارد. تولید نفت با ۶٫۸۴ درصد افزایش به ۱٫۸۱۱ میلیون بشکه در روز در سال ۲۰۲۰ نسبت به ۱٫۶۹۵ میلیون بشکه در روز در سال ۲۰۱۵ رسید (Kazakhstan Country Commercial Guid, 2022) وابستگی به روسیه و همچنین نیاز به جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در بخش‌های نفت و گاز نیازمند سیاست خارجی‌ای انعطاف‌پذیر بود که در آن هیچ کشور راهبردی کنار گذاشته نشود. میدان نفتی قره‌چاگاناک سرمایه‌گذارانی از شرکت‌های مختلف آجیپ ایتالیا (۲۹٫۲۵ درصد)، شل (۲۹٫۲۵ درصد)، شورون (۱۸ درصد)، لوک‌اویل (۱۳٫۵ درصد) و کازمونا گاز (۱۳٫۵ درصد) دارد (Karachaganak - Good to Great, 2025).

بریتیش گاز برای میدان نفت و گاز قراردادهایی امضا کرد. شرکت نفتی تنگیز شورون در سال ۱۹۹۳ تأسیس شد. شرکت کازژرمنی^۱ نیز با مشارکت آلمانی‌ها ایجاد شد. در سال ۱۹۹۶ کنسرسیوم خط‌لوله کاسپین^۲ با همکاری شرکت‌های نفتی خارجی بسته شد. در سال ۲۰۰۰ هم‌زمان با رشد قیمت نفت، در صنعت نفت قزاقستان پیشامد بزرگ دیگری رخ داد. در این سال میدان بزرگ نفت در شمال دریای خزر به نام کاشغان^۳ کشف شد. فقط در ۲۶ سال، این کشور بیش از ۳۲۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی جذب کرده است. عنصر مثبت، تنوع منابع سرمایه‌گذاری است. در چند سال گذشته، از کشورهای مختلفی مانند هلند (۳۳٫۸ میلیارد دلار)، ایالات متحد (۱۹٫۴ میلیارد دلار)، سوئیس (۱۲٫۵ میلیارد دلار)، چین (۶٫۲ میلیارد دلار)،

^۱ Agip

^۲ British Gas

^۳ KazGerMunay

^۴ Caspian Pipeline Consortium (CPC)

^۵ Kashagan

دلار) و فرانسه (۴,۷ میلیارد دلار) سرمایه به قزاقستان سرازیر شده است. بخش زیادی از این سرمایه‌گذاری (۶۰ درصد) در بخش‌های غیر استخراجی مانند تجارت، حمل‌ونقل، تولید، خدمات مالی و بیمه جذب شده است (Rafiq, 2022). موقعیت و تلاش‌های این کشور در اتصال به راه‌گذرهای حمل‌ونقل بین‌المللی آن را توانا می‌کند بازارهای اروپا، آسیا و خاورمیانه را که ۶۵ درصد از تولید ناخالص داخلی جهان در آنجا تولید می‌شود، به یکدیگر متصل کند. قزاقستان با هدف تنوع‌بخشیدن به اقتصاد خود به‌طور مستمر برای تضمین فضای سرمایه‌گذاری مطلوب اقدام‌هایی انجام داده است. برای نمونه، با دادن مشوق‌های مالیاتی ۱۲ منطقه ویژه اقتصادی ایجاد شده است. مرکز مالی بین‌المللی آستانه اصول حقوق مشترک انگلیسی^۱ را به منطقه آسیای مرکزی معرفی کرده است. به این ترتیب، این کشور در حال حاضر با توجه به تلاش‌های مستمر برای بهبود فضای سرمایه‌گذاری، در رتبه ۲۸ در شاخص انجام کسب‌وکار بانک جهانی قرار دارد. حدود ۷۵ درصد از ورودی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در آسیای مرکزی را قزاقستان انجام می‌دهد. دولت وظیفه جذب سرمایه را به وزارت امور خارجه واگذار کرده است. شورای هماهنگی جذب سرمایه به ریاست نخست‌وزیر ایجاد شده است. صندوق سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی یک میلیارد دلار سرمایه دارد که برای امیدوارکننده‌ترین طرح‌های صادرات محور استفاده می‌شود (Sartbayev, 2019).

سیاست خارجی چندبرداری و تجارت خارجی

در دو دهه گذشته قزاقستان به اقتصادی بازتر و جذاب‌تر برای تجارت بین‌المللی تبدیل شده است. صادرات به‌طور چشمگیری بیشتر از واردات بود. در سال ۲۰۱۰ قزاقستان ۵۹,۲۳ میلیارد دلار صادر کرد که در مقایسه با ۴,۸۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۹ افزایش داشته است. همچنین در سال ۲۰۱۰ قزاقستان ۳۰,۱۱ میلیارد دلار کالا وارد کرده است که نسبت به ۲۸,۷۷ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۹ افزایش واردات را نیز نشان می‌دهد. بیشتر صادرات سوخت و انرژی و بیشتر واردات ماشین‌آلات و غذا است. افزایش بازده بازرگانان در ابتدای دهه نخست قرن بیست‌ویکم با افزایش تولید نفت و گاز همراه بود.

^۱ Astana International Financial Centre (AIFC)

^۲ English common law principles

جدول ۱. ۱۰ شریک وارداتی قزاقستان در سال‌های ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۴

ردیف	نام شریک وارداتی	میزان واردات در ۲۰۱۹	میزان واردات در ۲۰۲۰	میزان واردات در ۲۰۲۱	میزان واردات در ۲۰۲۴
۱	فدراسیون روسیه	۱۴,۲۶۵,۰۵۷	۱۳,۳۰۰,۲۱۷	۱۷,۶۰۵,۵۳۴	۱۸,۲۵۲,۰۴۵
۲	چین	۶,۵۳۷,۸۰۶	۶,۳۴۶,۴۹۶	۸,۲۲۸,۴۵۷	۱۵,۱۵۳,۴۷۰
۳	آلمان	۱,۴۲۲,۴۲۵	۱,۷۸۶,۵۰۳	۱,۸۱۴,۸۳۰	۲,۸۳۵,۴۹۸
۴	ایالات متحده آمریکا	۱,۳۴۳,۶۵۲	۱,۱۲۳,۵۹۴	۱,۳۶۱,۵۹۱	۲,۲۷۱,۶۹۹
۵	ترکیه	۸۱۷,۳۱۸	۹۲۷,۳۷۷	۱,۱۴۶,۳۸۲	۱,۶۵۸,۶۶۴
۶	ازبکستان	۷۶۶,۳۷۲	۷۸۰,۱۴۴	۱,۰۵۷,۰۴۳	۱,۳۰۵,۷۰۲
۷	ایتالیا	۱,۵۷۹,۰۸۸	۹۱۴,۱۲۵	۷۸۶,۷۹۰	۱,۲۷۰,۷۶۸
۸	روسیه سفید	۶۵۴,۷۹۳	۶۴۶,۶۹۷	۷۸۰,۷۳۳	۷۴۵,۱۰۰
۹	جمهوری کره	۳,۴۰۵,۷۰۰	۴,۸۸۵,۶۱۲	۷۶۶,۱۰۸	۱,۹۰۸,۷۱۴
۱۰	فرانسه	۶۹۶,۶۲۶	۸۳۵,۳۳۳	۶۶۴,۸۰۲	۱,۸۶۰,۵۶۴

Source: List of Supplying Markets..., 2025

جدول ۲. ۱۰ شریک صادراتی قزاقستان در سال‌های ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۱

ردیف	نام شریک صادراتی	میزان صادرات در ۲۰۱۹	میزان صادرات در ۲۰۲۰	میزان صادرات در ۲۰۲۱	میزان صادرات در ۲۰۲۴
۱	چین	۷,۸۲۳,۴۰۶	۹,۰۰۴,۰۰۷	۹,۱۷۲,۵۰۶	۱۴,۸۹۷,۴۷۷
۲	ایتالیا	۸,۳۷۳,۱۶۷	۶,۶۴۴,۷۰۷	۸,۸۸۹,۰۹۶	۱۸,۶۶۲,۹۷۳
۳	فدراسیون روسیه	۵,۶۰۲,۵۳۲	۴,۸۹۹,۴۵۰	۷,۰۱۸,۷۴۶	۹,۵۴۶,۵۰۱
۴	هلند	۴,۳۹۳,۱۹۹	۳,۱۴۸,۵۹۲	۴,۳۸۴,۱۹۱	۵,۲۹۵,۶۲۷
۵	ترکیه	۲,۳۰۷,۴۸۲	۲,۱۳۱,۵۴۰	۲,۹۶۴,۶۶۶	۳,۳۱۵,۴۲۸
۶	ازبکستان	۱,۹۸۱,۵۷۱	۲,۱۳۳,۳۳۷	۲,۷۶۶,۸۷۱	۲,۸۳۰,۲۱۴
۷	فرانسه	۳,۶۵۰,۳۸۴	۱,۸۵۸,۵۳۲	۲,۳۹۴,۶۶۰	۳,۶۸۸,۷۴۲
۸	جمهوری کره	۳,۰۷۹,۵۸۴	۱,۰۰۳,۹۲۲	۱,۸۷۷,۲۲۷	۱,۲۵۲,۴۵۵
۹	اسپانیا	۲,۱۶۵,۹۵۴	۱,۲۱۵,۲۲۹	۱,۶۳۳,۸۶۵	۱,۳۵۴,۵۸۲
۱۰	هند	۱,۵۷۲,۶۷۶	۱,۹۹۲,۰۳۶	۱,۶۲۵,۷۰۷	۴۶۴,۲۱۰

Source: List of Importing Markets..., 2025

در بخش انرژی، چین مهم‌ترین شریک تجاری قزاقستان است و ابتکارهای چین در حوزه انرژی بر صادرات انرژی و در نتیجه، رشد اقتصادی این کشور تأثیر زیادی دارد. از سویی، سیاست‌های چین در حوزه انرژی در مناطق مختلف از جمله در خلیج فارس، آسیای مرکزی و حوزه دریای خزر به همکاری ایران نیازمند است. با وجود این توسعه بیشتر طرح‌های

خط لوله‌های انرژی چین در آسیای مرکزی نیازمند درگیر شدن چین در خط انرژی چین و خلیج فارس در پایانه‌های انرژی (نفت و گاز) خلیج فارس است. این راه‌گذرهای انرژی سرانجام می‌تواند چین را در مرکز پل انرژی جهانی قرار دهد. این ظرفیت می‌تواند عرضه‌کنندگان موجود (کشورهای خلیج فارس، آسیای مرکزی و روسیه) را به مصرف‌کنندگان بزرگ انرژی (چین، ژاپن، کره) نزدیک کند (Fazilov and Chen, 2013: 40).

روابط اقتصادی و تجاری با کشورهای منطقه قفقاز جنوبی

قفقاز جنوبی پل مهمی در روابط قزاقستان و قدرت‌های فرامنطقه‌ای است و در سیاست خارجی آن نقش مهمی دارد. در اول آوریل ۱۹۹۳، رؤسای جمهور، ادوارد شواردنادزه و نورسلطان نظربایف توافق‌نامه روابط میان گرجستان و قزاقستان را در شهر آلماتی امضا کردند. براساس این توافق، دوطرف روابط خود را به‌عنوان کشورهای دوست گسترش خواهند داد و برای تقویت صلح و ثبات، چه در سطح جهانی و چه در سطح منطقه‌ای، همکاری خواهند کرد. این توافق‌نامه ایجاد برنامه‌های مشترک در زمینه‌های حمل‌ونقل، انرژی، ارتباطات و دیگر زمینه‌ها را پیش‌بینی می‌کرد (Agreement on the Basic..., 1993). توافق‌های گرجستان و قزاقستان به همکاری در مبارزه مشترک علیه جرم و جنایت، از جمله تروریسم اهمیت زیادی دادند (Kiknadze and Others, 2024: 165). در ۲۵ نوامبر ۲۰۲۲ در شهر آکائو قزاقستان نشستی سه‌جانبه برگزار شد. وزیران امور خارجه و حمل‌ونقل جمهوری آذربایجان، قزاقستان و ترکیه در آن شرکت کردند. سندی که آن‌ها تصویب کردند با هدف توسعه و راه‌اندازی راه‌گذر میانی تدوین شده است که از سرزمین‌های قزاقستان، جمهوری آذربایجان، گرجستان و ترکیه می‌گذرد (Azerbaijan, Turkey and Kazakhstan..., 2022).

شرکت‌های راه‌آهن گرجستان، قزاقستان و جمهوری آذربایجان برای توسعه مسیر حمل‌ونقل بین‌المللی و راکزر با یکدیگر همکاری کرده‌اند. این شرکت خدمات تحویل بار را به‌صورت یک‌جا ارائه می‌دهد. این سرمایه‌گذاری مشترک حجم ترافیک در این مسیر را افزایش می‌دهد که بر عملکرد مالی و اقتصادی شرکت تأثیر مثبت می‌گذارد (The Railways..., 2023). روابط اقتصادی قزاقستان و گرجستان در سال‌های اخیر با تمرکز بر تجارت، سرمایه‌گذاری، گردشگری و توسعه راه‌گذر میانی گسترش یافته است. در ژوئن ۲۰۲۴، در انجمن بازرگانی گرجستان، روند روابط اقتصادی دو کشور در سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۲۳ بررسی و بر اهمیت تجارت دوجانبه، جذب سرمایه‌گذاری خارجی و نقش راهبردی راه‌گذر میانی

تأکید شد (Georgian-Kazakhstan, 2024). راه‌گذر میانی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مسیرهای اتصال چین، آسیای مرکزی، قفقاز و اروپا، نیازمند گسترش زیرساخت‌های حمل‌ونقل است. در این زمینه، قزاقستان، جمهوری آذربایجان و ترکمنستان برای رفع محدودیت‌های ناشی از کمبود شناورهای دریای خزر، به گسترش ناوگان تجاری و ظرفیت‌های کشتی‌سازی خود روی آورده‌اند. همچنین در سال ۲۰۲۵، جمهوری آذربایجان و قزاقستان توافق‌نامه‌ای برای ایجاد یک شرکت مشترک صنعتی با مشارکت سرمایه‌گذاران خارجی امضا کردند که قرار است از سال ۲۰۲۹ فعالیت خود را شروع کند. در دیدار نخست‌وزیران گرجستان و قزاقستان بر گسترش همکاری در حوزه‌های سرمایه‌گذاری، گردشگری، حمل‌ونقل و افزایش انتقال انرژی قزاقستان از مسیر بندرهای دریای سیاه تأکید شد. دو کشور بر ضرورت تقویت راه‌گذر میانی و جذب محموله‌های بیشتر توافق کردند. به‌منظور افزایش ظرفیت مسیر حمل‌ونقل، طرح ساخت کابل فیبر نوری در بستر دریای خزر میان قزاقستان و جمهوری آذربایجان نیز اجرایی شد که تکمیل آن در توسعه ارتباطات دیجیتال این مسیر نقش مهمی خواهد داشت (Baramidze, 2026: 1).

روابط اقتصادی و تجاری با چین

کمیته همکاری چین و قزاقستان در سال ۲۰۰۴ تأسیس شد و به رهبری نخست‌وزیران دو کشور هدایت می‌شود. این کمیته در زمینه‌های مالی، فناوری زیستی، نفت و گاز و استفاده از انرژی هسته‌ای برای هدف‌های غیر نظامی دوازده کمیته کوچک تخصصی دارد. قزاقستان پس از روسیه دومین شریک تجاری چین در منطقه است. نباید به روابط اقتصادی در حال رشد با چین وابسته باشد. در سال ۲۰۰۶ قزاقستان ۰/۴۹ درصد از تجارت خارجی چین و چین ۱۵،۵ درصد از تجارت خارجی قزاقستان را به خود اختصاص دادند. در سال ۲۰۰۵ چین در قزاقستان ۱،۲ میلیارد دلار و قزاقستان فقط ۷،۶ میلیون دلار در چین سرمایه‌گذاری کردند (Peyrous 2008: 36). چین برای کاهش وابستگی به نفت خاورمیانه، به منابع باثبات انرژی قزاقستان توجه ویژه‌ای دارد. اگرچه برخی مناطق قزاقستان به فعالیت‌های اقتصادی چین وابسته شده‌اند، نگرانی در مورد انحصار چین بر بخش انرژی این کشور تاحد زیادی اغراق‌آمیز است. سرمایه‌گذاری‌های چین در فناوری، نظام بانکی و مالی، زمینه توسعه اقتصادی و یکپارچه‌کردن قزاقستان در اقتصاد جهانی را تقویت کرده است. استمرار سیاست موازنه میان چین و دیگر قدرت‌های بزرگ، امکان بهره‌برداری بیشتر قزاقستان از این همکاری‌ها را فراهم

می‌کند. همچنین ابتکار «یک کمربند و یک راه» و برنامه همکاری‌های اقتصادی آسیای مرکزی، مهم‌ترین چارچوب‌های گسترش همکاری‌های اقتصادی چین با قزاقستان به شمار می‌روند. این برنامه در سال ۲۰۰۱ در نشست مقام‌های ارشد کشورهای چین، قزاقستان، قرقیزستان، ترکمنستان، تاجیکستان، ازبکستان و جمهوری آذربایجان شروع به کار کرد. در چارچوب برنامه همکاری اقتصادی آسیای مرکزی این راه‌گذر شامل سه بخش است: ۱. راه‌گذر حمل‌ونقل (تضمین ارتباطات در داخل کشور، در منطقه و بیرون از منطقه)؛ ۲. راه‌گذر رفت و آمد (فراهم کردن زمینه‌های رفت و آمد مطمئن از راه کشورها)؛ ۳. راه‌گذر اقتصادی (تقویت فعالیت سازمان‌های اقتصادی برای ایجاد شغل، افزایش تولید، تقویت شاخص‌های اقتصادی و کمک به توسعه اقتصادی کشورها: Operationalizing Economic Corridors..., 2014).

5)

روابط اقتصادی و تجاری با آمریکا

در سال ۲۰۱۱ حجم معامله‌های میان آمریکا و قزاقستان در حدود ۲,۷۴۳ میلیارد دلار بود. این رقم ۲۶ درصد نسبت به سال ۲۰۱۰ رشد پیدا کرد. از سال ۱۹۹۳ حجم جریان ناخالص سرمایه‌گذاری خارجی آمریکا در قزاقستان بیش از ۲۲ میلیارد است. منابع اصلی سرمایه‌گذاری آمریکا، معدن، نقل و انتقال املاک، اجاره و خدمات برای شرکت‌ها، حمل‌ونقل و ارتباطات، تجارت، خدمات تعمیرات، تولید و توزیع برق و آب و گاز هستند. در سال ۲۰۰۶ قزاقستان برنامه توسعه اقتصادی خود را همراه با آمریکا اجرا کرد. آمریکا تلاش می‌کند روسیه را از ایجاد نسخه‌ای جدید از شوروی به‌وسیله یکپارچگی اقتصادی بازدارد. به‌صورت راهبردی آمریکا برای قزاقستان به‌عنوان موازنه‌کننده در برابر چین و روسیه بسیار مهم است. سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی آمریکا در قزاقستان در سال‌های ۱۹۹۱ تا ۲۰۰۷ برابر با ۱۳۸ میلیارد دلار بوده است که حدود ۳۰ درصد از کل سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به قزاقستان است (Yesdauletova 2009: 3).

روابط اقتصادی و تجاری با اتحادیه اروپا

روابط تجاری میان اتحادیه اروپا و قزاقستان به‌وسیله توافق‌نامه همکاری و مشارکت تنظیم می‌شود که در سال ۱۹۹۹ اجرایی شد. در پایان سال ۲۰۱۱ اتحادیه اروپا و قزاقستان مذاکراتی را برای توافق‌های بیشتر در جهت همکاری آغاز کردند. از سال ۲۰۰۲ اتحادیه اروپا روابط

اقتصادی با قزاقستان را افزایش داد و به شریک نخست تجاری این کشور تبدیل شد. صادرات انرژی به اتحادیه اروپا در حدود ۸۰ درصد کل صادرات قزاقستان است. قزاقستان از اتحادیه اروپا ماشین آلات و تجهیزات حمل و نقل و محصولات مربوط به بخش های شیمیایی وارد می کند. صادرات قزاقستان به اتحادیه اروپا بیش از واردات از اروپا است. قزاقستان به عنوان تأمین کننده نفت و گاز اهمیت زیادی دارد. تقریباً نیمی از سرمایه گذاری خارجی در قزاقستان از سوی اتحادیه اروپا است. اتحادیه اروپا نقش حیاتی برای بازی از دیدگاه آستانه به عنوان یک توازن ساز میان منافع ژئوپلیتیکی و انرژی رقیب که روسیه، چین و آمریکا در قزاقستان و پیرامون آن دارند، بازی می کند. قزاقستان منبع قابل اعتماد انرژی خارج از خاورمیانه و شریک راهبردی اتحادیه اروپا به شمار می رود (Cohen, 2008: 99).

تعادل روابط با روسیه

کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز برای نقش مؤثرتر داشتن در اقتصاد جهانی نیازمند مشارکت در اتحادیه های اقتصادی هستند. قزاقستان نیز در کنار حفظ روابط اقتصادی گسترده با روسیه، تلاش کرده است با اجرای سیاست خارجی متوازن، وابستگی خود به مسکو را کاهش دهد و سرمایه گذاری خارجی، به ویژه از اروپا را جذب کند (Vanderhill and Others, 2020, pp. 981-983). در حوزه انرژی آستانه و مسکو توافق های متعددی کردند، از جمله برای انتقال نفت در سال ۲۰۰۲ توافق کردند. اما قزاقستان در دهه نخست قرن بیست و یکم به دنبال استقلال بیشتر در زیرساخت های انتقال نفت بود. این رویکرد ضمن ایجاد نگرانی در روسیه، فرصت هایی برای موازنه میان قدرت های بزرگ فراهم کرد. در همین چارچوب، نورسلطان نظربایف در سال ۱۹۹۴ ایده ایجاد اتحادیه اقتصادی اوراسیایی را مطرح کرد. اگرچه این پیشنهاد ابتدا با استقبال محدودی روبه رو شد و تنها توافق تجارت آزاد میان چند کشور مستقل هم سود شکل گرفت، اما روند همگرایی در سال ۲۰۱۵ به تأسیس اتحادیه اقتصادی اوراسیایی انجامید. اوراسیاگرایی مورد نظر نظربایف، برخلاف برداشت های روس محور، بر برابری اعضا، همکاری منطقه ای و تعامل سازنده با غرب تأکید داشت (Nurgaliyeva, 2016: 94-95). این دیدگاه با هدف کاهش آثار سلطه اقتصادی روسیه و بهره گیری هم زمان از فرصت های همکاری با شرق و غرب دنبال می شد.

برای کاهش وابستگی به روسیه، نظربایف کوشید برای سرمایه گذاری خارجی محیطی مناسب ایجاد کند. بعد از استقلال عامل اصلی شکل گیری سیاست خارجی قزاقستان

موضوع‌های ژئوپلیتیکی بود (Kassen, 2018: 314). موضوع‌هایی مانند دسترسی نداشتن به دریاهای آزاد، نزدیکی جغرافیایی به روسیه، چین و جهان اسلام و موقعیت آن در قلب اوراسیا که به این کشور فرصت می‌دهد میان شرق و غرب در قاره‌ی اوراسیا پیوند ایجاد کند. با این شرایط سیاست خارجی قزاقستان بیشتر در جهت اقتصاد حرکت کرده است (Nurgaliyeva, 2016: 97). نتیجه‌ی این سیاست افزایش سهم سرمایه‌گذاری خارجی بود. کل حجم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در اقتصاد قزاقستان در حدود ۱۸۰ میلیارد دلار بود. شریک‌های اصلی تجاری قزاقستان، اتحادیه‌ی اروپا با ۴۱ درصد، روسیه با ۱۷٫۹ درصد، چین با ۱۷ درصد، سوئیس با ۴٫۱ درصد و اوکراین با ۳٫۳ درصد هستند. بیشتر سرمایه‌گذاری‌های خارجی در گسترش صنایع قزاقستان به کار گرفته شد. توسعه‌ی صنعت و حمل‌ونقل از موارد دیگری بود که قزاقستان به طور جدی استفاده کرد تا به وسیله‌ی آن وابستگی به اقتصاد روسیه را کاهش دهد. داده‌های اخیر نشان داد که سرمایه‌گذاری برای این روند از ژانویه تا اوت ۲۰۱۴ به ۳،۶۹۹ تریلیون تنگه رسید (Nurgaliyeva, 2016: 97).

کنسرسیوم‌های نفتی که اعضای آن را قدرت‌های بین‌المللی تشکیل می‌دهند از نظر راهبردی برای این کشور اهمیت دارد. کنسرسیوم‌هایی شامل روسیه، چین، آمریکا و اتحادیه‌ی اروپا که میزان بالای سرمایه‌گذاری و فعالیت‌های عملیاتی را در حوزه‌ی نفت و گاز انجام می‌دهند. حضور این کنسرسیوم‌ها در اقتصاد قزاقستان نشان‌دهنده‌ی موفق بودن سیاست خارجی چندجانبه‌ی قزاقستان است. همکاری با شرکت‌های نفتی غربی مانند شورون، آکسی موبیل و انی نه تنها برای تعادل روابط با روسیه و چین مناسب بود، بلکه برای قزاقستان فناوری‌های نوین را به ارمغان آورده است. این سبب بالابردن بهره‌وری استفاده از ذخایر هیدروکربنی قزاقستان شده است. دولت قزاقستان به وسیله‌ی تنوع در سرمایه‌گذاران، مانع نفوذ بیش از حد بازیگران خارجی در نفت شده است. اما در سال‌های اخیر این کشور نیز از روش‌های دیگری برای کنترل خود استفاده کرده است (Kazakhstan Country Commercial Guide, 2022).

تحولات پس از جنگ اوکراین و روابط روسیه و غرب

تحولات اخیر نظام بین‌الملل، از جمله تشدید رقابت روسیه و غرب و افزایش تنش‌های چین و غرب، قزاقستان را به بازتنظیم سیاست خارجی چندوجهی خود جهت داده است. با روی کار آمدن قاسم جومارت توکایف، اصول این سیاست حفظ شد، اما اولویت‌های آن متناسب با شرایط جدید منطقه‌ای و جهانی تعدیل شد. هم‌زمان، رویکرد بازتر ازبکستان فرصت‌های بیشتری برای

همکاری‌های منطقه‌ای فراهم کرد. قزاقستان روابط خود با چین را نیز با توسعه راه‌گذر میانی (وراخزر) و گسترش حضور دیپلماتیک تقویت کرده است؛ اقدامی که به تنوع‌بخشی روابط خارجی و مسیرهای تجاری این کشور کمک می‌کند. بازگشت طالبان به قدرت نیز سبب کاربست رویکرد عمل‌گرایانه آستانه در برابر افغانستان شد (Blackwood, 2024).

بحران اوکراین اهمیت سیاست موازنه را بیش از پیش آشکار کرد. قزاقستان ضمن حفظ روابط با روسیه، تلاش کرده است از تحریم‌های ثانویه غرب دور بماند و وابستگی اقتصادی و تجاری خود به مسکو را کاهش دهد. در این زمینه، ساماندهی فعالیت بانک‌های روسی، گسترش مسیرهای جایگزین تجارت و حمایت از راه‌گذر وراخزر در دستور کار قرار گرفت. امضای نقشه راه مشترک با جمهوری آذربایجان، گرجستان و ترکیه برای توسعه راه‌گذر میانی در همین چارچوب ارزیابی می‌شود. علاوه بر این، ترکیه به یکی از شریک‌های اصلی سیاست خارجی چندوجهی قزاقستان تبدیل شده و همکاری‌های دو کشور در حوزه‌های اقتصادی، حمل‌ونقل، گمرکی و نظامی، از جمله تولید مشترک پهپاد آنکا، گسترش یافته است. در مجموع، سیاست خارجی قزاقستان همچنان بر عمل‌گرایی، تنوع‌بخشی به شریک‌ها، توسعه مسیرهای ارتباطی و حفظ موازنه میان روسیه، چین، غرب و همسایگان منطقه‌ای استوار است (Wang, 2024: 95).

نتیجه

برای درک انگیزه سیاست خارجی چندبرداری قزاقستان نخست باید محیط فیزیکی، محیط اجتماعی و مشکلات آن را در نظر گرفت. قزاقستان از نظر منابع طبیعی غنی است، در قلب آسیای مرکزی قرار دارد و با چین و روسیه همسایه است. محیط اجتماعی آن با رقابت میان قدرت‌های بزرگ شکل گرفته است. اما در آغاز استقلال با مشکل توسعه‌نیافتگی و افت اقتصادی شدید روبه‌رو بود. این کشور توسعه اقتصادی خود را با افزایش درآمدهای نفتی و درآمدهای خام‌فروشی دنبال می‌کرد. برای رسیدن بهتر به این هدف، قزاقستان خواستار کاهش وابستگی خود به نظام خط لوله نفت روسیه با ساختن مسیرهای متعدد صادراتی شد. علاوه بر آن برای تجدید قوای صنایع باقی‌مانده از دوران اتحاد شوروی نیازمند سرمایه‌گذاری بود که علاوه بر تأمین مالی طرح‌های صنعتی، فناوری روز را نیز برای قرارداد کشور در مسیر درست توسعه تأمین کنند. برای رسیدن به این هدف، قزاقستان مجبور بود دیدگاه متعادلی به کار گیرد تا بتواند منافع همه قدرت‌های بزرگ را نسبت به خود طوری مدیریت کند که تضاد منافع آن‌ها با یکدیگر به زیان اقتصاد در حال رشدش نباشد. سیاست خارجی چندبرداری به قزاقستان

امکان داد تا خط لوله به چین را بسازد و به خط لوله باکو، تفلیس و جیهان متصل شود. به دلیل کمبود سرمایه، دانش و فناوری، دولت قزاقستان مجبور شد بخش نفت خود را به سوی بازیگران خارجی باز بگذارد. اما این هدف را با در نظر گرفتن همه قدرت های بزرگ و با انجام معتدل و راهبردی قراردادهای نفتی میان قدرت های بزرگ دنبال کرد. از سوی دیگر برای حفظ سطح بالایی از امنیت و استقلال، قزاقستان با روسیه، چین، آمریکا و ناتو در امور امنیتی همکاری می کند. طبیعی است که قزاقستان با همسایگانش روسیه و چین در امور امنیتی همکاری دارد و روابط امنیتی در غرب چین را متعادل می کند.

نکته بعدی این است که قزاقستان برای بهینه سازی دستاوردهایش از تجارت، هیچ یک از قدرت های بزرگ و رقیب را نادیده نگرفت و روابط خوب تجاری را با همه آنها آسان کرد. یکپارچه کردن تجارت منطقه ای با روسیه برای افزایش سطح تجارت در منطقه فرصت اقتصادی مهمی است. کشورهای عضو اتحادیه اروپا شریک های صادراتی شایان توجهی هستند. در حالی که روسیه و چین به عنوان شریک های وارداتی قزاقستان بالاترین رتبه ها را دارند و آمریکا شریک سرمایه گذاری خارجی حساب می شود. سیاست چندجانبه قزاقستان به صورت جدی از عمل گرایی و واقع گرایی تأثیر گرفت. میل به حفظ توازن میان قدرت های بزرگ در عرصه بین المللی و محافظت از منافع ملی در این سیاست وجود دارد. این جمهوری پساشوروی به دنبال تقویت همکاری راهبردی جامع با روسیه، چین، ژاپن، کره، ترکیه و ایران است و به گسترش روابط با دیگر کشورها برای جذب سرمایه گذاری ها و فناوری های جدید، بیشتر اولویت می دهد. البته در مورد رابطه با ایران باید دانست که امری که زیرساخت های راهبردی مانند خط لوله انتقال نفت را شامل شود قزاقستان ترجیح می دهد به گونه ای عمل کند که قدرت بزرگی را در برابر منافع قدرت دیگر قرار دهد، تا استقلال خود را به عنوان یک کشور برای تأمین نیازهای اقتصادی و ادامه راه توسعه حفظ کند.

منابع

فارسی

- باقری دولت‌آبادی، علی و محمد ملکی‌فر (۱۳۹۸)، «نقش و جایگاه سیاست خارجی در توسعه اقتصادی ژاپن (۱۹۹۵-۱۹۴۵)»، **سیاست جهانی**، دوره ۸، شماره ۱، صص. ۶۳-۹۶. (doi:10.22124/WP.1970.3502)
- عطایی، فرهاد و عابد نوروزی زرمهری (۱۳۹۵)، «تأثیر جهانی‌شدن اقتصاد بر توسعه اقتصادی قزاقستان»، **مطالعات اوراسیای مرکزی**، دوره ۸، شماره ۱، صص. ۱-۱۸. (doi:10.22059/jcep.2015.54959)
- کولایی، الهه و عابد نوروزی زرمهری (۱۴۰۳)، **اقتصاد کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز جنوبی**، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- میرامبکوف، مقصد و مجتبی‌عبدخدایی (۱۴۰۱)، «قزاقستان و کمر بند اقتصادی جاده ابریشم؛ فرصت‌ها و چالش‌ها»، **فصلنامه بین‌المللی ژئوپلیتیک**، دوره ۱۸، شماره ۳، صص. ۱۹۹-۲۲۷، قابل دسترسی در: https://journal.iag.ir/article_139081.html (تاریخ دسترسی: ۱۴۰۴/۰۷/۲۲).
- وثوقی، سعید و عسگر صفری (۱۳۹۶)، «نقش قزاقستان در گسترش روابط ایران و چین در آسیای مرکزی»، **مطالعات اوراسیای مرکزی**، دوره ۱۰، شماره ۲، صص. ۶۷-۴۸. (doi:10.22059/JCEP.2018.209451.449654)

English

- Agreement on the Basic Principles of Relations between Georgia and Kazakhstan (1993), **Georgian Diplomatic Dictionary**, Available at: <https://surl.lu/dluwtf> (Accessed on: 2026/04/04).
- Agybay, Zhangelidi and Zhengisbek Tolen (2025) "How Has Kazakhstan's Foreign Policy Evolved Under Tokayev?", **The Diplomat**, Available at: <https://thediplomat.com/2025/04/how-has-kazakhstans-foreign-policy-evolved-under-tokayev/> (Accessed on: 2025/08/09).
- Operationalizing Economic Corridors in Central Asia: A Case Study of the Almaty-Bishkek (2014), **Asian Development Bank**, No. RPT157061-3, pp. 1-65, Available at: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/153330/economic-corridors-central-asia.pdf> (Accessed on: 2024/27/03).
- Azerbaijan, Turkey and Kazakhstan will Sign a Document on the Functioning of the

- Middle Corridor (2022), **Georgian Business Consulting**, 25 December, Available at: <https://surl.lu/jghasp> (Accessed on: 2026/27/04).
- Baramidze G (2026), The Laying of an Optical Cable on the Bottom of the Caspian Sea between Kazakhstan and Azerbaijan Is Planned for the End of 2026, Available at: <https://surl.lt/hlvkyn> (Accessed on: 2026/27/04).
- Bastas, Yusuf Nebi (2013), **The Foreign Policy of Kazakhstan: An Analysis of Kazakhstan's Multi-vector Policy**, Master's Thesis in Political Science, Faculty of Social Sciences, Department of Political Science, Universitac Osloensis, Available at: https://www.academia.edu/142930398/The_Foreign_Policy_of_Kazakhstan_An_analysis_of_Kazakhstans_multi_vector_policy (Accessed on: 2026/27/04).
- Blackwood, Maria A. (2024), **Kazakhstan: Background and Issues for Congress**, Available at: https://www.congress.gov/crs-product/R48158?utm_source=chatgpt.com (Accessed on: 2026/27/04).
- Clarke, Michael E. (2015), "Kazakhstan's Multi-Vector Foreign Policy: Diminishing Returns in an Era of Great Power Pivots", **The Asian Institute**, April 9, Available at: <http://www.theasanforum.org/kazakhstans-multivector-foreign-policy-diminishing-returns-in-an-era-of-great-power-pivots> (Accessed on: 2026/27/04).
- Cohen, Ariel (2008), "Kazakhstan: The Road to Independence: Energy Policy and the Birth of a Nation", Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program, Available at: <https://www.files.ethz.ch/isn/131571/kazakhstanindependence.pdf> (Accessed on: 2026/27/04).
- Cooley, Alexander (2012), **Great Games, Local Rulers: The New Great Power Contest in Central Asia**, New York: Oxford University Press.
- Crude Oil Exports from Other Countries May Pass through Russian Infrastructure (2024), **U.S. Energy Information Administration**, March 29, Available at: https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=51838&utm_source=chatgpt.com (Accessed on: 2026/27/04).
- Engvall, Johan and Svante E. Cornell (2015), "Fourth Vector: Making Sense of Kazakhstan's Activism in International Organizations", **ISDP Policy Brief**, December 17, Available at: <http://www.silkroadstudies.org/publications/joint-center-publications/item/13184>. (Accessed on: 2026/27/04).
- Fazilov, F., and X. Chen (2013), "China and Central Asia: a Significant New Energy Nexus", **The European Financial Review**, Vol. 4, No. 2, pp. 38-43, Available at: https://www.academia.edu/24472558/China_and_Central_Asia_A_Significant_New_Energy_Nexus (Accessed on: 2026/27/04).
- Georgian-Kazakhstan Economic Relations Discussed at The Georgian Business Association (2024), **Kommersant**, Available at: <https://surl.li/liumeg>

(Accessed on: 2026/02/04)

Hanks, Reuel R. (2009), "Multi-Vector Politics and Kazakhstan's Emerging Role as a Geo-Strategic Player in Central Asia", **Journal of Balkan and Near Eastern Studies**, Vol. 11, No. 3, pp. 257-267, (doi: 10.1080/19448950903152110).

Hindley, Brian (2008), **Kazakhstan and the World Economy: An Assessment of Kazakhstan's Trade Policy and Pending Accession to the WTO**, Jan Tumlir Policy Essays, No. 1, Available at: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/174857/1/ecipe-jtpe-2008-01.pdf> (Accessed on: 11/03/2025).

Inozemtsev, Vladislav L. (2015), "Why Kazakhstan Holds the Keys to the Global Economy", **Independent**, 9 November, Available at: <https://www.independent.co.uk/voices/why-kazakhstan-holds-the-keys-to-the-global-economy-a6727391.html> (Accessed on: 11/03/2025).

Karachaganak - Good to Great (2025), **Kazenergy**, 15 January, Available at: https://www.kazenergy.com/upload/document/center/250115_10_Karachaganak_en.pdf (Accessed on: 18/04/2025).

Kassen, M. (2018), "Understanding Foreign Policy Strategies of Kazakhstan: A Case Study of the Landlocked and Transcontinental Country", **Cambridge Review of International Affairs**, Vol. 3, No. 3-4, pp. 229-251 (doi: 10.1080/09557571.2018.1520809).

Kassenova, Nargis (2023), "Between Scylla and Charybdis: Kazakhstan's Foreign Policy in Pursuit of a New Equilibrium", *The Changing Geopolitics of Central Asia and the Caucasus*, 143-153, Washington: American Foreign Policy Council, Available at: http://cacianalyst.org/resources/pdf/220905_FT-Kazakhstan.pdf (Accessed on: 18/04/2025).

Kazakhstan Country Commercial Guide (2022), **International Trade Administration**, Available at: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/kazakhstan-oil-gas-equipment-and-services> (Accessed on: 18/04/2025).

Kazakhstan-Russia Frictions over Ukraine War Go Public (2022), **Eurasianet**, 20 June, Available at: <https://eurasianet.org/kazakhstan-russia-frictions-over-ukraine-war-go-public> (Accessed on: 09/08/2025).

Kiknadze T, D. Kukhalashvili, A. Ortanezashvili (2024), **Intelligence and Counterintelligence Contours of the Security Policy of Post-Soviet Countries**, Tbilisi: Publishing House "Mtsignobari", pp. 164-174, (doi: 10.52340/9789941870507) [in Georgian]

List of Importing Markets for A Product Exported by Kazakhstan (2025), **Trademap**, Available at: https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS. (Accessed on: 2025/12/11).

List of Members (2024), **The International Monetary Fund (IMF)**, November 11,

Available at:

https://www.imf.org/external/np/sec/memdir/memdate.htm?utm_source=chatgpt.com (Accessed on: 2025/12/11).

List of Supplying Markets for A Product Imported by Kazakhstan (2025),

Trademap, Available at:

https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry (Accessed on: 2025/12/11).

Neafie, Jessica, Mukhtar Amanbaiuly and Adiya Akhmer (2025), "The Rising Multiplex World Order and Regional Order in Central Asia: A Case Study of the Emerging Role of the EU and its implications for Kazakhstan's Multivector Foreign Policy", **Economic Diplomacy**, Vol. 3, No. 1, pp. 41-51, (doi: 10.2478/ecdip-2025-0003).

Nurgaliyeva, Lyailya (2016), "Kazakhstan's Economic Soft Balancing Policy vis-à-vis Russia: From the Eurasian Union to the Economic Cooperation with Turkey", **Journal of Eurasian Studies**, Vol. 7, No. 1, pp. 92-105, (doi: 10.1016/j.euras.2015.10.00).

Nyshanbayev, N., K. Bekov, Z. Baizakova and A. Amangeldy (2025), "The Republic of Kazakhstan's Multi-Vector Foreign Policy", **New Perspectives**, Vol. 33, No. 1, pp.43-63, (doi: 10.1177/2336825X241308432).

On the Concept of Foreign Policy of the Republic of Kazakhstan for 2020-2030 (2020), **Official Website of the President of the Republic of Kazakhstan**, Available at: https://www.akorda.kz/en/legal_acts/decrees/on-the-concept-of-the-foreign-policy-of-the-republic-of-kazakhstan-for-2020-2030 (Accessed on 2024/27/03).

Peyrouse, Sebastien (2008), "Chinese Economic Presence in Kazakhstan. China's Resolve and Central Asia's Apprehension", **China Perspectives 2008**, pp. 34-49, (doi: 10.4000/chinaperspectives.4053).

Rafiq, Muhammad (2022), "Kazakhstan: A Global Investment Hub", **Astana Times**, Available at: <https://astanatimes.com/2022/08/kazakhstan-a-global-investment-hub/> (Accessed on: 27/03/2024).

Roberts, Sean R (2015), "The Ukraine Conflict and the Future of Kazakhstan's Multi-Vector Foreign Policy", **Ponars Eurasia Policy Memo**, No. 388, pp. 1-6, Available at: https://www.ponarseurasia.org/wp-content/uploads/attachments/Pepm388_Roberts_Sept2015-8.pdf (Accessed on: 17/01/2023).

Sartbayev, Baurzhan (2019), "Kazakhstan Aims to Become a Destination for Global Investment", **Foreign Policy**, Available at: <https://foreignpolicy.com/sponsored/kazakhstan-aims-to-become-a-destination-for-global-investment/> (Accessed on: 17/01/2023).

Spohr, Alexandre Piffero and André Luiz Reis da Silva (2017), "Foreign Policy's Role in Promoting Development: The Brazilian and Turkish Cases", **Contexto**

- Internacional**, Vol. 39, No. 1, pp. 157-178, (doi: 10.1590/S0102-8529.2017390100008).
- Starr, Frederick, Johan Engvall and Svante E. Cornell (2016), **Kazakhstan 2041: the Next Twenty-Five Years**, Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program, Washington: Johns Hopkins University, Available at: https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/CACI-SRSP%20Kazakhstan_2041-1.pdf (Accessed on: 08/09/2025).
- The Railways of Georgia, Azerbaijan, and Kazakhstan Are Uniting to Develop Transit in the Middle Corridor (2023), Available at: <https://surl.li/mxiklr> (Accessed on: 09/04/2026)
- Vanderhill, Rachel, Sandra F. Joireman and Roza Tulebayeva (2020), "Between the Bear and the Dragon: Multivectorism in Kazakhstan as A Model Strategy for Secondary Powers" **International Affairs**, Vol. 96, No. 4, pp. 975-993, Available at: <https://watermark02.silverchair.com/iaaa061.pdf> (Accessed on: 09/04/2026).
- Wang, Miao (2024), "Balancing, Challenges, and Opportunities: Kazakhstan's Multi-Vector Foreign Policy after the Ukraine Crisis", **Trends in Social Sciences and Humanities Research**, Available at: <http://www.upubscience.com/upload/20240529171520.pdf> (Accessed on: 08/09/2025).
- Weitz, Richard (2013), "Kazakhstan Oil and Gas Output Rises Slightly in 2012", **Eurasia Daily Monitor**, February 1, Available at: http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=40410 (Accessed on: 08/09/2025).
- Yesdauletova, Ardak (2009), "Kazakhstan's Energy Policy: Its Evolution and Tendencies", **Journal of US-China Public Administration**, Vol. 6, No. 4, pp. 31-39, Available at: https://www.researchgate.net/profile/Ardak-Yesdauletova/publication/267956277_Kazakhstan%27s_energy_policy_Its_evolution_and_tendencies/links/5557136908ae6fd2d82399b4/Kazakhstans-energy-policy-Its-evolution-and-tendencies.pdf?__cf_chl_f_tk=ZrtaFA9ZlUtdSj0kDB8w8cQJ4lTuww3MdM_9mdYJiZE-1783362093-1.0.1.1-t6lJKv1cj0S7b04rIkNNOrnNRuawoW_mr8TIHy59kL8 (Accessed on: 07/03/2025).

